

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 4-son

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 25-avgustda bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 26

Adadi: 100. Buyurtma: № 157.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:

100047. Toshkent shahri,

Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS‘UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
25.08.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 26. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 157.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судебном совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, E. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.08.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 26.

Units: 100. Order: № 157.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 **AXMEDSHAYEVA MAVLYUDA AXATOVNA**

Ijtimoiy davlat va uning belgilari: ayrim nazariy-huquqiy masalalar

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Davlat-fuqarolik jamiyati muloqoti: nazariy-huquqiy tahlil va zamonaviy tendensiyalar

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Konstitutsiyaviy sudlarda raqamli transformatsiya: imkoniyatlar va xavflar

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

38 **YAKUBOV AXTAM NUSRATULLOYEVICH**

Raqamli aktivlar tushunchasining evolyutsiyasi va ularni huquqiy tartibga solishning qiyosiy tahlili

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Universitetlar va ilmiy tadqiqot muassasalariga qarashli intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirishning huquqiy xususiyatlari

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAXODIR O'G'LI**

Yuridik shaxs shaxsiy qonuniga nisbatan ekspluatatsiya markazi mezonini qo'llash muammolari

66 **PO'LATOV TEMURBEK G'AYRATJON O'G'LI**

Moliyaviy texnologiyalar sektoridagi avtomatlashtirilgan raqamli shartnomalarda rozilik ifodasini huquqiy talqin etish muammolari

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanishda ekologik me'yorlashning huquqiy jihatlar

84 **KALDARBEKOV ASILJON OSPANOVICH**

O'rmon fondi yerlarini barqaror huquqiy boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba va uning O'zbekiston uchun ahamiyati

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Xorijiy mamlakatlar va O'zbekistonda ekologik turizmni tartibga solishning huquqiy mexanizmlari: xalqaro tajribaning qiyosiy tahlili va moslashtirish yo'llari

108 **OTAUBAYEVA AYGUL BAXRAMOVNA**

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ekologik huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlikning yuridik tabiati va tamoyillari: Qozog'iston Respublikasi misolida qiyosiy-huquqiy tahlil

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

121 **TO'YCHIEVA MALIKA BOTIR QIZI**

Advokatlar kasbiy tayyorgarligining o'ziga xos xususiyatlari va uni takomillashtirish masalalari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

128 **NODIROV MUZAFFAR AXMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURG'UN O'G'LI**

O'zbekistonda oilaviy (maishiy) zo'ravonlik subyektining huquqiy tahlili: huquqiy
bo'shliqni bartaraf etish

138 **UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI**

Kontrabanda jinoyati obyektiv belgilarining yuridik talqini

147 **NURMANOV XOLBEK RAHMATILLA O'G'LI**

Onlayn banklar faoliyati sohasida firibgarlikni kvalifikatsiya qilish masalalari

156 **MA'MUROV SANJARBEK ILXOMOVICH**

O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan
jinoiy jazolarning rivojlanish tarixi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

164 **BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA**

Voyaga yetmaganlarning uy qamog'ida saqlanishi: jamiyat xavfsizligi va bola manfaatlari
o'rtasidagi muvozanat

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

175 **G'AFUROVA NOZIMAXON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH**

Yangi O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning huquqiy jihatlari va muammolari

190 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**

Dunyoda narkobiznesning rivojlanishi

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

199 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI**

Korrupsiya: tahlil va choralar

209 **MIRZAYEVA MOHINA SROJIDDINOVNA**

Yo'l-transport infratuzilmasi loyihalarini amalga oshirishda korrupsiyaviy sxemalar:
tahlil va yechimlar

221 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Sharaflı yo'l sohibi, sudyalarning ustozı, odil va fidoyi rahbar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА

Социальное государство и его признаки: отдельные теоретико-правовые вопросы

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

21 НАЗАРОВ ШАВКАТ НАЗАРОВИЧ

Диалог государства и гражданского общества: теоретико-правовой анализ и современные тенденции

30 НУРМАМАТОВА НОИЛА ДОНИЁРОВНА

Цифровая трансформация в конституционных судах: возможности и риски

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

38 ЯКУБОВ АХТАМ НУСРАТУЛЛОЕВИЧ

Эволюция понятия цифровых активов и сравнительный анализ их правового регулирования

49 ТОШКАНОВ НУРБЕК БАХРИДДИНОВИЧ

Правовые особенности коммерциализации объектов интеллектуальной собственности, принадлежащих университетам и научно-исследовательским учреждениям

59 АБДУКОДИРОВ АБДУРАУФ БАХОДИР УГЛИ

Проблемы применения критерия центра эксплуатации в отношении личного закона юридического лица

66 ПУЛАТОВ ТЕМУРБЕК ГАЙРАТЖОН УГЛИ

Проблемы юридической интерпретации выражения согласия в автоматизированных цифровых договорах в секторе финансовых технологий

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

76 РАЖАБОВ НАРИМАН ШАРИФБАЕВИЧ

Правовые аспекты экологического нормирования в охране и использовании растительного мира

84 КАЛДАРБЕКОВ АСЫЛЖАН ОСПАНОВИЧ

Международный опыт устойчивого правового управления землями лесного фонда и его значение для Узбекистана

95 БАЙТУРОВА АИДА НАБИЕВНА

Правовые механизмы регулирования экологического туризма в зарубежных странах и Узбекистане: сравнительный анализ и пути адаптации международного опыта

108 ОТАУБАЕВА АЙГУЛЬ БАХРАМОВНА

Юридическая природа и принципы административной ответственности за экологические правонарушения в законодательстве Республики Узбекистан: сравнительно-правовой анализ на примере Республики Казахстан

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

121 ТУЙЧИЕВА МАЛИКА БОТИР КИЗИ

Особенности профессиональной подготовки адвокатов и вопросы её совершенствования

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

128 НОДИРОВ МУЗАФФАР АХМАДОВИЧ, ТУРСУНМУРОДОВ КОМРОН ТУРГУН УГЛИ

Юридический анализ субъекта семейного (бытового) насилия в Узбекистане:
преодоление правового пробела

138 УТЕБАЕВ САЛАМАТ МАКСЕТБАЙ УЛЫ

Юридическая интерпретация объективных признаков преступления контрабанды

147 НУРМАНОВ ХОЛБЕК РАХМАТИЛЛА УГЛИ

Вопросы квалификации мошенничества в сфере онлайн-банкинга

156 МАЪМУРОВ САНЖАРБЕК ИЛЬХОМОВИЧ

История развития уголовных наказаний, не связанных с изоляцией от общества,
в уголовном законодательстве Республики Узбекистан

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

164 БАЗАРОВА ДИЛДОРА БАХАДИРОВНА

Домашний арест несовершеннолетних: баланс между защитой общества и
интересами ребёнка

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

175 ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, САИДОВ ОЛИМ ЧОРИКУЛОВИЧ

Правовые аспекты и проблемы обеспечения продовольственной безопасности
в Новом Узбекистане

190 МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ

Развитие наркобизнеса в мире

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

199 АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ

Коррупция: анализ и пути противодействия

209 МИРЗАЕВА МОХИНА СРОЖДИНОВНА

Коррупционные схемы при реализации проектов дорожно-транспортной
инфраструктуры: анализ и решения

221 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Почётный проводник и наставник судей, справедливый и преданный своему делу
руководитель

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **AKHMEDSHAEVA MAVLYUDA AKHATOVNA**

Social state and its characteristics: some theoretical and legal issues

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Dialogue between state and civil society: a theoretical-legal analysis and modern trends

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Digital transformation in constitutional courts: opportunities and risks

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

38 **YAKUBOV AKHTAM NUSRATULLOYEVICH**

Comparative analysis of the evolution of the concept of digital assets and their legal regulation

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Legal aspects of the commercialization of intellectual property objects belonging to universities and research institutions

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAKHODIR UGLI**

Issues of applying the exploitation center criteria to the personal law of a legal entity

66 **PULATOV TEMURBEK GAYRATJON UGLI**

Problems of legal interpretation of agreement in automated digital contracts in the financial technologies sector

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

Legal aspects of environmental regulation in the protection and use of flora

84 **KALDARBEKOV ASILJAN OSPANOVICH**

International experience in sustainable legal management of forest fund lands and its significance for Uzbekistan

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Legal mechanisms of regulating ecological tourism in foreign countries and Uzbekistan: comparative analysis and ways of adapting international experience

108 **OTABAYEVA AIGUL BAKHRAMOVNA**

The legal nature and principles of administrative liability for environmental offenses in the legislation of the Republic of Uzbekistan: a comparative legal analysis with the Republic of Kazakhstan

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR'S CONTROL. ORGANIZATION
OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY**121 TUYCHIEVA MALIKA BOTIR KIZI**

Features of professional training of advocates and issues of its improvement

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

128 NODIROV MUZAFFAR AKHMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURGUN UGLI

A legal analysis of the subject of the family (domestic) violence in Uzbekistan: bridging the legal gap

138 UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI

The legal interpretation of the objective elements of the crime of smuggling

147 NURMANOV KHOLBEK RAHMATILLA UGLI

Issues of qualification of fraud in the sphere of online banking

156 MA'MUROV SANJARBEK ILKHOMOVICH

History of the development of criminal punishments not related to separation from society in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE**164 BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA**

House arrest of minors: a balance between public safety and child's best interests

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

175 GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH

Legal aspects and problems of ensuring food security in New Uzbekistan

190 MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH

Development of the drug business in the world

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

199 AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI

Corruption: analysis and remedies

209 MIRZAEVA MOHINA SROJIDDINOVNA

Corruption schemes in the implementation of road transport infrastructure projects: analysis and solutions

221 RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH

Owner of the honorable path, mentor of judges, just and devoted leader

Kelib tushgan / Получено / Received: 17.07.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 15.08.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.08.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4./UNUL9030

UDC: 343.216(045)(575.1)

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI JINOYAT QONUNCHILIGIDA JAMIYATDAN AJRATISH BILAN BOG'LIQ BO'LMAGAN JINOIY JAZOLARNING RIVOJLANISH TARIXI

Ma'murov Sanjarbek Ilxomovich,

Namangan viloyati prokurorining yordamchisi,
adliya kichik maslahatchisi
ORCID: 0009-0003-0622-6596
e-mail: shaxriyorilhomov6@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasining jinoyat qonunchiligida jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan jinoiy jazolarning tarixi va rivojlanishi tahlil qilingan. Unda O'zbekistonda jinoyat jazolarini modernizatsiyalash jarayoni, qonunchilikdagi o'zgarishlar va jamiyatning ijtimoiy-huquqiy talablariga moslashish hamda xalqaro huquqiy standartlarga muvofiqlashtirishdagi davrlar to'g'risida fikr yuritiladi. Jinoiy jazolarning samaradorligi, ularning inson huquqlari va erkinliklariga ta'siri hamda ularning jamiyatdagi ijobiy o'zgarishlarga qo'shgan hissasi bo'yicha ham tahlillar olib boriladi. Shu bilan birga, jinoiy jazolar tizimining insonparvarlik tamoyillari asosida takomillashtirilishi, jazolash maqsadlarining ijtimoiy rehabilitatsiya va qayta ijtimoiylashtirishga yo'naltirilishi muhimligi ta'kidlanadi. Maqolada, shuningdek, jinoyat qonunchiligida yangi metod va yondashuvlarni joriy etish orqali jazolarning samaradorligini oshirish, jinoyatchilik darajasini kamaytirish va jamiyat xavfsizligini ta'minlash zarurligi haqida fikrlar bildirilgan. Tadqiqot O'zbekistonda jinoyat qonunchiligi sohasidagi yangi yo'nalishlar va ijtimoiy adolatni ta'minlashga oid muammolarni chuqur o'rganishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, u mavjud qonunlarning samaradorligini oshirish, jazolash tizimining inson huquqlariga moslashuvi hamda jinoyatchilikning oldini olishdagi innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish uchun asos yaratadi. Tadqiqot natijalari mamlakatda adolatli va insonparvar jinoyat jazolari tizimini barpo etishga ko'maklashadi, shuningdek, qonunchilikni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Kalit so'zlar: jamiyatdan ajratish, jinoiy jazolar, jamiyat bilan bog'liq jazolar, ijtimoiylashtirish, jinoyat qonunchiligi islohoti, ijtimoiy rehabilitatsiya, insonparvar jazolar, alternativ jazo choralari, qonunchilik

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ УГОЛОВНЫХ НАКАЗАНИЙ, НЕ СВЯЗАННЫХ С ИЗОЛЯЦИЕЙ ОТ ОБЩЕСТВА, В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Маъмуров Санжарбек Ильхомович,

помощник прокурора Наманганской области,
младший советник юстиции

Аннотация. В данной статье анализируется история и развитие уголовных наказаний, не связанных с изоляцией от общества, в уголовном законодательстве Республики

Узбекистан. Рассматриваются процессы модернизации системы уголовных наказаний, эволюция законодательных изменений, а также адаптация норм к социально-правовым потребностям общества и их гармонизация с международными правовыми стандартами. Основное внимание уделено вопросам эффективности уголовных наказаний, их влияния на права и свободы человека, а также роли в обеспечении позитивных преобразований в обществе. Подчёркивается необходимость совершенствования системы наказаний на основе принципов гуманизма, смещения акцента с карательных целей на социальную реабилитацию и ресоциализацию правонарушителей. В статье рассматриваются также новые подходы и методы, направленные на повышение эффективности уголовных наказаний, снижение уровня преступности и обеспечение общественной безопасности. Проведённое исследование способствует более глубокому изучению современных направлений развития уголовного законодательства Узбекистана и проблем обеспечения социальной справедливости. Результаты исследования создают основу для повышения эффективности действующего законодательства, совершенствования адаптации системы наказаний к международным стандартам защиты прав человека, а также развития инновационных подходов к предупреждению преступности. Итогом работы является содействие формированию справедливой и гуманной системы уголовных наказаний в стране и расширение возможностей интеграции национального законодательства в международно-правовое пространство.

Ключевые слова: изоляция от общества, уголовные наказания, наказания, связанные с обществом, ресоциализация, реформа уголовного законодательства, социальная реабилитация, гуманизация наказаний, альтернативные меры наказания, законодательство

HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF CRIMINAL PUNISHMENTS NOT RELATED TO SEPARATION FROM SOCIETY IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Ma'murov Sanjarbek Ilkhomovich,

Assistant to the Prosecutor of Namangan Region,
Junior adviser of justice

Abstract. This article analyzes the history and development of criminal punishments not related to isolation from society in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan. It discusses the process of modernization of criminal penalties in Uzbekistan, changes in legislation and periods of adaptation to the socio-legal requirements of society, and bringing them into line with international legal standards. The effectiveness of criminal punishments, their impact on human rights and freedoms, and their contribution to positive changes in society are also analyzed. At the same time, the importance of improving the system of criminal punishments based on the principles of humanism, directing the goals of punishment towards social rehabilitation and resocialization, is emphasized. The article also discusses the need to increase the effectiveness of punishments, reduce crime rates, and ensure public safety by introducing new methods and approaches to criminal law. The research serves to deeply study new directions in the field of criminal legislation in Uzbekistan and problems related to ensuring social justice. At the same time, it creates a basis for increasing the effectiveness of existing laws, adapting the penal system to human rights, and developing innovative approaches to crime prevention. The results of the study will contribute to the creation of a fair and humane system of criminal penalties in the country, as well as expand the possibilities of harmonizing legislation with international standards.

Keywords: social exclusion, criminal penalties, community-related penalties, socialization, legislation, criminal law reform, social rehabilitation, humanitarian punishments, alternative punitive measures, legislation

Kirish

Ma'lumki, jinoyat qonunchiligi har bir davlatning huquqiy asosi bo'lib, jamiyatni tartibga solish, jinoyatlar sodir etilishining oldini olish va fuqarolarning xavfsizligini ta'minlash uchun muhim vosita hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining jinoyat qonunchiligida jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan jinoiy jazolarning rivojlanishi davlatning huquqiy siyosati va inson huquqlariga bo'lgan munosabatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Barcha davlatlarda huquqqa xilof muayyan bir ijtimoiy xavfli qilmishni sodir etgan shaxsga nisbatan tayinlanadigan ta'sir choralari mamlakat rivojlanishi va demokratik islohotlar natijasida takomillashtirib boriladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida ham jinoyat sodir etgan shaxslarga nisbatan tayinlanadigan jazo tizimi muayyan darajada liberallashtirilib borilmoqda. Har qanday mavzuni to'liq tahlil qilish uning tarixiy jihatlariga e'tibor qaratishni talab qiladi. Mavzuning tarixiy jihatlarini o'rganish bizga ushbu soha to'g'risida mufassal tasavvurga ega bo'lish, kelajakda ushbu sohani rivojlantirish istiqbollarini ishlab chiqishda muhim tajriba vazifasini bajaradi.

Bizga ayonki, mamlakatimiz hududida uzoq o'tgan davr mobaynida shariat qoidalari amalda bo'lgan hamda jinoyat va jazo masalalari aynan shariat qoidalari bo'yicha tartibga solingan. Arab huquqshunos olimi Muhammad al-Fadelning qayd etishicha, "jazo – jinoyat sodir etgan kishiga qonun tomonidan belgilangan azobdir" [1].

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirda qabul qilingan Konstitutsiyasida inson huquq va erkinliklari, uning sha'ni va qadr-qimmat, ularning daxlsizlik huquqlari eng oliy qadriyat sifatida xalqaro prinsiplar asosida mustahkamlab qo'yildi. Ushbu jarayonning amaliy tasdig'ini so'nggi yillarda davlat boshqaruv jarayonida inson huquqlarini ta'minlash, uning samaradorligini yanada oshirish borasida mamlakatimizda amalga

oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlarda ham kuzatish mumkin.

Qayd etish lozimki, musulmon jinoyat huquqi masalalari bilan shug'ullangan hozirgi zamon huquqshunos olimlari shariatda jazo turlarini bir nechta guruhga bo'lib, turlicha fikr bildirishgan. Jumladan, M.I. Sadagdar musulmon huquqida jazo alohida xususiyatga ega bo'lib, quyidagi turlar: qasos – o'ch olish; diya – tovon haqi; o'lim jazosi, toshbo'ron qilish, qo'l-oyog'ini kesish, savalash, darra urish, surgun va badarg'a, mol-mulkni musodara qilish va boshqalardan iboratdir [2], deb ko'rsatgan bo'lsa, G.M. Kerimov shariatdagi barcha jazolar asosan to'rt turga: a) bir xilda o'ch olish; b) tovon yoki jarima; d) qiyos (analogiya) asosida qonun bilan belgilangan jazo; e) shariat sudyalari-ning ixtiyoriga ko'ra beriladigan jazolarga bo'lingan [3].

M. Rajabovanning fikricha, musulmon huquqi bo'yicha barcha jinoyatlar jazo belgilanishi va tajovuz obyektiga qarab uchta guruhga ajratilgan [4]:

- 1) had jazo turlari;
- 2) qasos yoki tovon va kafforot jazo turlari;
- 3) ta'zir jazo turlari.

Musulmon jinoyat huquqi nazariyasiga ko'ra, shaxsga tan jarohati yetkazilganligi uchun "jonga-jon, ko'zga-ko'z, burunga-burun, quloqqa-quloq, tishga-tish" tarzida qasos olingan. Shariatda tovon haqi jazosi keng tarqalgan jazo turlaridan bo'lgan. Hozirgi kunda ham jazoning tovon haqi turidan shariat qonun-qoidalari hukmron bo'lgan Saudiya Arabistoni, Ummon, Yaman davlatlarida boshqa jazo turlari kabi samarali foydalanib kelinmoqda.

Mamlakatimiz hududi XIX asrning oxirida Chor Rossiyasi tomonidan mustamlakaga aylantirilgandan so'ng dastlab qonun normalari va shariat qoidalari birgalikda amalda bo'lib turdi. 1922-yilda SSSRda yangi jinoyat qonunchiligi ishlab chiqilgandan so'ng 1926-yilda O'zbekiston SSRning birinchi jino-

yat kodeksi qabul qilingan. Mazkur kodeksda quyidagi jazo choralari nazarda tutilgan [5]:

1) xalq dushmani deb e'lon qilish va SSSR hududidan butunlay badarg'a qilish jazo chorasi;

2) qattiq rejim bilan ozodlikdan mahrum qilish jazo chorasi;

3) qattiq rejimsiz ozodlikdan mahrum qilish jazo chorasi;

4) ozodlikdan mahrum qilmasdan axloq tuzatish ishlari jazo chorasi;

5) muayyan huquqlardan mahrum qilish jazo chorasi;

6) muayyan muddatga SSSR hududidan chiqarish jazo chorasi;

7) O'zbekiston SSR hududidan chiqarish jazo chorasi;

8) mansabdan chetlatish jazo chorasi;

9) muayyan mansabda bo'lishni taqiqlash jazo chorasi;

10) jamoat izzasi jazo chorasi;

11) mol-mulkni musodara qilish;

12) jarima;

13) ogohlantirish.

1959-yilda O'zbekiston SSRning yangi Jinoyat kodeksi qabul qilingan hamda mazkur kodeksi 1960-yil 1-yanvardan kuchga kirgan. Ushbu Jinoyat kodeksining 21-moddasida quyidagi jazo turlari nazarda tutilgan [6]:

1) ozodlikdan mahrum qilish;

2) surgun;

3) badarg'a qilish;

4) ozodlikdan mahrum qilmasdan axloq tuzatish ishi;

5) muayyan mansabni egallash yoki muayyan ishi bilan shug'ullanish huquqidan mahrum qilish;

6) jarima;

7) lavozimdan ozod etish;

8) jamoat izzasi;

9) favqulodda jazo turi sifatida o'lim jazosi;

10) mol-mulkni musodara qilish;

11) harbiy yoki maxsus unvondan mahrum qilish;

12) intizomiy batalyonga yuborish.

Yuqoridagi tahlillardan ko'rishimiz mumkinki, sobiq Ittifoq davrida ham jazo tizimida shaxsga nisbatan jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan jinoiy jazolar ko'proq bo'lgani holda mazkur jazolar orasida inson qadr-qimmatini kamsituvchi va jinoyat qonunining boshqa talablariga muvofiq kelmaydigan jazolar ko'zda tutilgan edi. Vaholanki, mazkur Jinoyat kodeksida ham "Jazolash odamga jismoniy azob berish yoki inson qadr-qimmatini kamsitishni maqsad qilib qo'ymaydi" (21-modda), – deb belgilangan edi.

Asosiy qism

O'zbekistonda davlat mustaqilligi qo'lga kiritilganidan so'ng butun huquqiy tizim kabi jinoyat qonunchiligi ham qayta ko'rib chiqildi hamda 1994-yil 22-sentyabrda O'zbekiston Respublikasining amaldagi Jinoyat kodeksi qabul qilindi. Mazkur kodeksda jinoiy jazo tizimi qayta ko'rib chiqildi hamda jinoiy jazolarning inson qadr-qimmatini kamsituvchi, haq-huquqlarini boshqacha tarzda buzadigan, shuningdek, kodeksda birinchi marotaba prinsiplar talablariga muvofiq kelmaydigan jazo turlari olib tashlandi.

Kodeksning 1994-yilgi tahririga ko'ra, jinoyat sodir etishda aybli deb topilgan shaxslarga nisbatan quyidagi asosiy jazolar qo'llanilishi mumkinligi belgilandi: a) jarima; b) muayyan huquqdan mahrum qilish; v) axloq tuzatish ishlari; g) xizmat bo'yicha cheklash; d) qamoq; e) intizomiy qismga jo'natish; j) ozodlikdan mahrum qilish; z) o'lim jazosi.

Shuningdek, unda mahkumlarga asosiy jazolardan boshqa harbiy yoki maxsus unvondan mahrum qilish hamda mol-mulkni musodara qilish tarzidagi qo'shimcha jazo ham qo'llanilishi mumkinligi qayd etildi.

Bugungi kunda amaldagi jinoyat qonunchiligi bo'yicha jinoiy jazolar tizimi jazoning og'irligiga ko'ra ozodlikdan mahrum qilish (cheklash) bilan bog'liq bo'lgan jazolar (ozodlikni cheklash, intizomiy qismga jo'natish, ozodlikdan mahrum qilish, umrbod ozodlikdan mahrum qilish) va ozodlikdan mahrum qilish (cheklash) bilan bog'liq bo'lmagan

(jarima, muayyan huquqdan mahrum qilish, majburiy jamoat ishlari, harbiy yoki maxsus unvondan mahrum etish, axloq tuzatish ishlari, xizmat bo'yicha cheklash) jazo turlariga bo'linadi [7].

Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchilikni yanada liberallashtirish maqsadida dastlab 2001-yil 29-avgustda "Jinoiy jazolarning liberallashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi Jinoyat, Jinoyat-protsessual kodekslari hamda Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksiga o'zgartishlar va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qonun qabul qilindi. Ushbu qonunning qabul qilinishi jamiyatni demokratlashtirish, sud-huquq sohasidagi islohotlarni chuqurlashtirish, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini himoya qilishda muhim ahamiyat kasb etdi. Mazkur qonunning qabul qilinishi bilan jinoyat-huquqiy siyosatdagi fundamental demokratlashtirish darajasidagi yangi bosqichi boshlanganligini qayd etish joizdir.

Jinoiy jazolarni liberallashtirish jarayonida jinoyat qonunchiligi doirasidan chetga chiquvchi qator vazifalar muvaffaqiyatli ravishda bartaraf etildi.

Jinoyat-huquqiy siyosatda yangicha qarash hisoblangan, jinoyatlar tasnifi o'zgartirildi. Jinoiy jazolarning liberallashtirilishi ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlar toifasining kengayishiga olib keldi. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlarga qasddan sodir etilib, qonunda uch yildan ko'p bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish tarzidagi jazo nazarda tutilgan jinoyatlar, shuningdek, ehtiyotsizlik oqibatida sodir etilib, qonunda besh yildan ko'p bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish tarzidagi jazo belgilangan jinoyatlar nazarda tutildi. Shuningdek, uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlar toifasiga kiruvchi ijtimoiy xavfli qilmishlar doirasi ham kengaytirildi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalar tarkibiga voyaga yetmaganlar, ayollar va 60

yoshdan ortgan erkaklarga nisbatan tayinlanadigan jazo muddatlarini kiritish mumkin. Avvallari, ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatni sodir etgan voyaga yetmagan shaxs uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum etilgan bo'lsa, ehtiyotsizlikdan sodir etilgan jinoyat uchun esa O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 85-, 87-moddalariga ko'ra, ozodlikdan mahrum qilish jazosi qo'llanmaydigan bo'ldi. Besh yildan ko'p bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish nazarda tutilgan ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatni birinchi marta sodir etgan voyaga yetmaganlarga nisbatan sud jazodan ozod etish va majburlov choralarini qo'llash masalasini muhokama qilishi kerakligi belgilandi.

O'z vaqtida, XVIII–XIX asrlarda, ozodlikdan mahrum qilishning o'zi ham og'ir jazo, o'lim jazosi hamda tan jazolarining har xil turlariga nisbatan muqobil jazo sifatida qaralgan. Ammo XIX asrdayoq ozodlikdan mahrum etish o'zining asosiy vazifasi – mahkumlarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish va axloqan tuzatish vazifasini bajara olmasligi tushunib yetildi [8].

Shunday qilib, dastavval ilmiy jamoatchilik ham jinoyatlar uchun jazo amaliyotiga jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan jinoiy jazolarni kiritish zarur degan xulosaga kela boshladi. Bunga nimalar sabab bo'ldi? Mazkur holat bo'yicha so'z yuritish o'rinli bo'ladi.

Birinchi sabab – ozodlikdan mahrum qilish jazosining samaradorligi darajasi past bo'lganligi. Oxirgi o'n yilliklar davomida retsidiv jinoyatchilik sezilarli darajada oshdi va bu mavjud sud hamda jinoyat-ijroiya siyosati samarali emasligining bevosita dalili hisoblanadi. Olimlarning tahliliga ko'ra, islohotlar davri retsidivistlar faolligining o'sishi, ular orasida o'ta xavfli retsidivistlar miqdorining ko'payishi bilan tavsiflanadi. Axloq tuzatish muassasalaridan ozodlikka chiqqandan so'ng birinchi yil davomida jinoyatlar sodir etgan retsidivistlar soni ko'paydi [9].

A.V. Andreyevning fikriga ko'ra, jinoyat uchun tayinlangan jazoning samaradorligi darajasini ijtimoiy maqsad (maqsadlar) va hozirgi vaqtda erishilgan ijobiy natija o'rtasidagi tafovutning qonunga muvofiq, tejamkorlik bilan va oqilona sarflangan mablag'larga nisbati sifatida aniqlash mumkin [10].

Ayrim mualliflar fikriga ko'ra, aholining muayyan ijtimoiy xavfli qilmishlar uchun belgilab qo'yilgan jinoyat-huquqiy ta'sir choralariga bo'lgan munosabatiga ham jinoyat-huquqiy vositalar bilan qo'riqlanadigan ijtimoiy boyliklarning qimmati, ham jinoiy tajovuzlar natijasida ularga tahdid solishi mumkin bo'lgan xavfning aniq va ravshanligi sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi [11].

Jazolash unsurlarining tarbiyaviy tomoni ham yo'q emas, degan fikrlarga [12] qo'shilish qiyin. Aks holda jazo qanchalik og'ir bo'lsa, uning tarbiyaviy samarasi shunchalik baland bo'lishini tan olishimizga to'g'ri kelar edi. Jamiyatdan ajratish bilan bog'liq jazo choralariga kelsak, ularning jazolash imkoniyatlari axloq tuzatish imkoniyatlaridan ancha ustun turadi va bu jazoni o'tash sharoitlarining og'irligi, umumfuqarolik huquqlari doirasining sezilarli darajada torayishi, o'z qobiliyatlarini, shu jumladan, kasbiy salohiyatini namoyon etishi uchun imkoniyatlarining torayishi bilan belgilanadi.

Ozodlikdan mahrum qilish rejimi jazolash mexanizmining asosiy unsuri – bir joydan boshqa joyga ko'chib yurishi va o'z vaqti, qobiliyatlari va imkoniyatlarini tasarruf etish erkinligidan mahrum qilish bilan ifodalanadi.

Milliy qonunchiligimizda jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarning keng joriy etilishi xalqaro huquqning umum e'tirof etilgan qoida va tamoyillariga mos bo'lib, o'z navbatida, milliy siyosatning xalqaro-huquqiy siyosat bilan o'zaro hamohangligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, ushbu qonunlarning qabul qilinishi bilan jazo tizimini takomillashtirish nuqtayi nazaridan sud-huquq islohotini

tugallangan deb hisoblash mumkin emas. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 22-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasida: "Ayrim qilmishlarni liberallashtirish va ularni jinoyatlar toifasidan chiqarishga alohida e'tibor qaratamiz... Insonparvarlik nuqtayi nazaridan jinoiy jazoni yengillashtirish... Shu munosabat bilan 2018–2021-yillarda jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligini rivojlantirish konsepsiyasini qabul qilish va amalga oshirish zarur" [13], – deb bayon qilgan.

Xulosa

Jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan jinoiy jazolarning tarixiy jihatlarini tahlil qilish asosida sohadagi qonun hujjatlarining rivojlanish tarixini shartli ravishda quyidagi bosqichlarga ajratish mumkin:

1) shariat qoidalari joriy etilgandan Chor Rossiyasi istilosi davrigacha bo'lgan davr: bu davrda to'liq shariat qoidalari amalda bo'lgan, ozodlikdan mahrum qilishga muqobil jazolar shariat qoidalarida amalda bo'lgan jazolar edi;

2) Chor Rossiyasi istilosidan 1926-yilgacha bo'lgan davr: bu davrda shariat qoidalari va Chor Rossiyasi dekretlari baravariga amalda bo'lgan;

3) 1926–1990-yillar: ushbu davrda ikkita JK amalda bo'lsa-da, davlatda inson qadr-qimmatini kamsituvchi ayrim jazo turlari ham amalda edi;

4) 1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, jinoyat qonunchiligida fundamental o'zgarishlar boshlandi. Yangilangan qonunlar, ayniqsa, inson huquqlarini himoya qilish va jinoyatlarning oldini olishga yo'naltirilgan edi. Jazolarning rivojlanishida insonparvarlik va rehabilitatsiyani kuchaytirish, jinoyatchilarni jamiyatga qayta integratsiya qilishga bo'lgan urg'u sezilarli ravishda ko'tarildi;

5) 1994–2001-yillar: 1994-yilda O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi qabul qilinishi munosabati bilan ko'plab

jazolar jinoiy jazo tizimidan chiqarib tashlandi, jinoiy jazo tizimi to'liq qayta ko'rib chiqildi;

6) hozirgi davrda: O'zbekistonda jinoyat qonunchiligini yangilashda jinoyat sodir etgan shaxslarni jamiyatga integratsiya qilishga urg'u berilmoqda.

2001-yildan hozirgacha bo'lgan davr jinoyat qonunini liberallashtirish siyosati davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Jinoiy jazo tizimidan mol-mulkni musodara qilish jazosi chiqarildi, jinoiy jazolarni tayinlash mexanizmi va amaliyotida ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jinoiy jazolarga alohida e'tibor qaratilib kelmoqda.

Shu o'rinda Prezident Shavkat Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2020-yil 24-yanvardagi ma'ruzasida ta'kidlaganidek: "Og'ir jazo tayinlash kabi allaqachon umrini o'tab bo'lgan tartiblarni bekor qilish vaqti yetdi" [14]. Fuqarolarning huquqiy ongi va dunyoqarashida ilm-fanning yanada ravnaq topishi, yuksak ma'naviyat va madaniyatga intilish mamlakatimizda jinoiy jazolar tizimini liberallashtirish hamda ushbu jazolarning ijro etilishini tizimli tashkil etish orqali jinoyatchilikka qarshi kurashish, huquqbuzarliklarni barvaqt profilaktika qilish hamda jinoyat sodir etilishining oldini olishning samarali vositasi ekanligini ko'rsatmoqda.

Bugun ham jazolar tizimi va ularni tayinlash mexanizmlarini qaytadan ko'rib chiqish, eskirgan hamda zamonaviy talablarga javob bermaydigan jazo shakl va turlarini chiqarib tashlash [14] dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Har qanday jinoiy jazoning mazmuni jinoyat sodir etishda aybdor deb topilgan shaxsning muayyan huquq va erkinligini cheklash yoki ulardan mahrum etishda ifodalanadi [15]. Jinoyat sodir etishda aybdor deb topilgan shaxslarning huquq va erkinliklarini cheklash yoki ulardan mahrum qilish jinoiy jazo chorasining jazolovchi belgisini ifodalaydi. Jazo choralari orasidagi farq shaxsning muayyan huquq va erkinligini cheklash yoki ulardan mahrum etish darajasi, miqdoriga bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 7-moddasi "Insonparvarlik prinsipi" [16] mazmuniga ko'ra, shaxsga jazo tayinlashdan maqsad uni jazolash emas, balki tarbiyalashdir.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga yo'llagan Murojaatnomasida: "Biz ayrim qilmishlarni liberallashtirish va ularni jinoyatlar toifasidan chiqarish, insonparvarlik nuqtayi nazaridan jinoiy jazoni yengillashtirishga alohida e'tibor qaratamiz" [17], – deya ta'kidlab o'tilganligini qayd etish o'rinli.

REFERENCES

1. Muhammad F. Jinoyat huquqining umumiy asoslari [General principles of criminal law]. Damascus, 1964, p. 521.
2. Sadagdar M.I. Osnovnyye cherty musul'manskogo prava i yego razvitiye v Irane po shiitskomu napravleniyu [The main features of Muslim law and its development in Iran along the Shiite line]. Moscow, 1963, p. 17.
3. Kerimov G.M. Shariat i yego sotsial'naya sushchnost' [Sharia and its social essence]. Moscow, Science Publ., 1978, p. 41.
4. Rajabova M. Shariatda jinoyat va jazo [Crime and punishment in Sharia]. Tashkent, Adolat Publ., 1996, p. 84.

5. Uголовный кодекс Узбекской ССР [Criminal Code of the Uzbek SSR]. Samarkand, Old UzSR Publ., 1926, p. 6.
6. O'zbekiston SSRning Jinoyat kodeksi [Criminal Code of the Uzbek SSR]. Tashkent, Uzbekistan Publ., 1977, p. 18.
7. Kalmhout A.M., Tak P.J.P. Sanctionis-System in the member-states of the Council of Europe. Part I. 1988, p. 2.
8. Dolgovoy A.I. Kriminologiya [Criminology]. Moscow, 1997, p. 735.
9. Andreev A.V. Kriterii, pokazateli i usloviya effektivnosti primeneniya San'sya [Criteria, indicators and conditions for the effectiveness of Sanxia application]. Ryazan, *Problems of improving the Execution of Criminal Penalties*, 1993, p. 169.
10. Noskova N.A. Obshchestvennoye mneniye i effektivnost' mer vozdeystviya, predusmotrennykh ugovnym zakonodatel'stvom [Public opinion and the effectiveness of measures of influence provided for by criminal legislation]. Moscow, *Current Issues of Criminal Law*, 1998, p. 125.
11. Struchkov N.A. Ugolovnaya otvetstvennost' i yeye realizatsiya v bor'be s prestupnost'yu [Criminal liability and its implementation in the fight against crime]. Saratov, 1998, p. 59.
12. Rustambayev M.X. O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi [Criminal law course of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, Military-Technical Institute of the National Guard of the Republic of Uzbekistan Publ., 2018, vol. 2, The doctrine of punishment, p. 335.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 22-dekabrdagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi [Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis of December 22, 2017]. IPTD Uzbekistan Publ., 2018. 42
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi [Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis]. *People's Word (Xalq so'zi)*, 2020, January 25.
15. Хайдаров М.М. Jinoiy sudlov tizimida ozodlikdan mahrum qilish jazolarining o'rni [The role of custodial sentences in the criminal justice system]. *Newsletter of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan*, 2021. vol. 4, p. 90.
16. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi [Criminal Code of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, Adolat Publ., 2021, p. 584.
17. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 2017-yil 22-dekabr [Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis December 22, 2017]. Available at: <https://president.uz/>

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 4-SON

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.